



נתקבל ממנו שם האות<sup>10</sup>).

10 ולענין אות ח"ת שנפסקה יריכה השמאלית מהגג בהפסק דק, כתב בהקדמה לעיל (קצור כללי שלא כסדרן סוף ד"ה תפלין) בשם הפמ"ג (פתיחה לסי' לב א"א ד"ה וכן אם) שהיא פסולה, ואף אם תינוק קוראה ח"ת, מפני שאנו רואים שהיא אות ה"א, וכתב המקדש מעט (סי' א) שהדין כן אף שיש לה חטוטרות.



צורת אות ט"ת

פי תמונתה כמו ק"ף וז"ו<sup>11</sup>. וכל זה אינו מעכב בדיעבד<sup>12</sup> וכו', עין לקמן בסוף אות ש"ן מה שכתבנו שם<sup>13</sup> וכו', דאפשר שלא הנה עובר משני צדדין כז"ו אצל לא יגלה<sup>14</sup>.

1) והשיעור שיש להאריך את הגג כדי שתיראה ככ"ף, כתב המקדש מעט (סי' א) שיהיה קצת יותר רחב מגג האות וי"ו, אכן באלפא ביתא החמישי מבואר שאורכה כשני קולמוסים.

2) ואף אם הראש הימני של הטי"ת בולט משני צידי הרגל, ודומה לאות נו"ן, משמע בביה"ל להלן (אות נו"ן ד"ה הניח) שהאות כשרה. מאידך, החזו"א (או"ח סי' ח סי' ז) כתב לגבי תיבת 'ארצנו' שנדבקה תחתית הנו"ן שלה לתחתית הו"ו, שאינה פסולה מחמת שדומה לאות ט"ת. מפני שבטי"ת יש לעשות בעד הימני צורת כ"ף, ונו"ן הרי אינה דומה לכ"ף [נראה מה שכתב שם סי' ה]. וראה מה שכתבנו לעיל סי' לב סי' פ.

3) שם כתב, שבתפילין ומוזוות שאין אפשרות לגרור חלק מהאות מחמת דין שלא כסדרן, יש להכשיר על ידי גרירת מקום הדיבוק. ומבואר מדבריו שלא סבר כדברי הדעת קדושים (סי' לב סי"ז) שהאות פסולה משום שהדיבוק גורם שנראית כסמ"ך אף כשהנגיעה דקה מאד [נראה שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' ח אות ט].

4) וכן כשעשה רגל זו בלא ראש אלא רק קו שוה, כתב בשעה"צ להלן (אות עי"ן סי' ה) שלא הכשיר הפמ"ג. ומ"מ מבואר במשני"ב לעיל (אות אל"ף) שאי אפשר לתקן קו משוך בתפילין ומוזוות משום שהוא שלא כסדרן.

[ביה"ל ד"ה ולא]

11 והנה חולקין על סבא ז"ל<sup>15</sup> וכו', אָמַנְס קָשָׁה מֵאֵד לְהַחֲמִיר בְּדָבָר בְּדִיעֲבָד<sup>16</sup>.  
15) וכן כתב במשני"ב לעיל (סי' לו סי' ג), שלדעת הפר"ח והגר"א אות שחציה דומה לאות אחרת אינה פסולה.

16) ואם העוקץ שבתוך חלל האות כפוף לצד ימין, כתב בשו"ת בית שלמה (ח"ג סי' קלא) שאין להכשירה בלא תיקון [ואופן התיקון הוא על ידי גרירת האות עד שתשתנה צורתה, כדמוכח מהביה"ל כאן, ושלא כדעת המקדש מעט (סי' ו) שכתב שדי בגרירת הלפיפה, משום שבהרבה ראשונים מבואר שאין הקפדה על העוקץ שנכנס לתוכו].



צורת אות יו"ד

וְעִשָּׂה לָהּ רֶגֶל מִצַּד יְמִין<sup>17</sup> וְיַעֲקֹם הַרְגֵל לְצַד שְׂמֹאל<sup>18</sup> וכו', ונתפסל על-ידי קריאת התינוק<sup>19</sup> וכו', גַּם יִהְיֶה קָצֵר יוֹתֵר מִרְגְּלָהּ שֶׁמִּצַּד יְמִינִי<sup>20</sup> וכו', וּבְסִפְרֵי-תוֹרָה מְרִי וְלֹא בְּתַפְלִין וּמוּזוּזוֹת, דְּהֵנִי שְׂלֵא כְּסֻדְרָן<sup>21</sup> וכו', צְרִיף לְגֵרֵר גַּם רֶגֶל יְמִינִי<sup>22</sup> וכו', וְסִפְרֵי-תוֹרָה שֶׁמִּצַּד יוֹתֵר מִרְגְּלָהּ לְמִדָּ קָטָנָה, פְּסוּלָה<sup>23</sup>.

1) ושיעור אורך הרגל שצריך לעשות, כתב המקדש מעט (סי' ו) בשם האלפא ביתא שהוא כעובי קולמוס. מאידך, בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ח אות ד, וח"ו סי' נה אות ב) כתב שמסתימת ומפשוטות דברי הפוסקים משמע שדי בפחות משיעור זה, ורק שלכתחילה יש לעשותה כשיעור זה, משום שבכך ברור שאינו

ארוך מדי ואינו קצר מדי. וכן מבואר במשני"ב לעיל (סי' לב סי' ק מז) ובחזו"א (או"ח סי' ז ד"ה במ"ב) שכתבו שהרגל השמאלית של אות ה"א היא יו"ד עם עוקץ, ואילו היה העוקץ ברוחב קולמוס, היה מגיע עד גג האות ולא היה הפסק אירי בין גג ה"א לבין הרגל.

אכן, אם הרגל נראית כעוקץ קטן מאד ובקושי ניכר שיש כאן צורת רגל, כתב המקדש מעט (שם) שאין די בכך להכשירה, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה שם) שיש חשש שהיא פסולה אף בדיעבד, וממילא אין לתקנה בתפילין ומוזוות [נראה מקדש מעט סי' לב סי' ג].

ויו"ד שרגלה קצרה וצריך להראותה לתינוק כדי לקבוע אם היא כשרה, כתב הגרולי הקדש (כלל יד אות ז) שכיון שמבואר ברד"ך שתינוק קוראה כיו"ד גם כשאין לה רגל, אין אפשרות להכשיר אלא אם כן מראים לתינוק את הגג בלא הרגל ואינו קוראה כיו"ד, ולאחר מכן מראים לו גם את הרגל וקוראה כיו"ד.

2) ובדיעבד אם לא עיקם, כתב החזו"א (או"ח סי' ט סי' ו) שמבואר בברוך שאמר שהאות כשרה, מפני שהעיקום אינו אלא ענין לכתחילה. וכן מבואר בקסת הסופר (סי' ה סי' ב אות ז), וכן כתב המקדש מעט (סי' ב).

ויו"ד שרגלה כפופה הרבה עד שנראית כאות כ"ף או נו"ן, כתב הקול סופרים (סי' ג) שאם תינוק קוראה ככ"ף או נו"ן האות פסולה [על פי הוראת חכם].

ולענין רגל המשוכה עד סמוך לעוקץ השמאלי, כתב הדעת קדושים (אות ז) שיש להזהר מכן, משום שדומה לסמ"ך, ובשו"ת בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' קע) כתב שאם תינוק קוראה כסמ"ך הרי היא פסולה.

3) וכשמראים לתינוק אות זו להכריע אם היא נראית כיו"ד או כו"ו, כתב הדעת קדושים (שם) שיש לכסות את התג העליון, כדי שלא יכיר התינוק על ידי כך שהוא יו"ד ולא יסתכל על אורך הרגל. ובדיעבד אם לא כיסו, כתב המקדש מעט (שם סי' ט) שאין צריך לחוש בזה לפסול. ואף שלכאורה אין הוכחה ממה שיקרא אותה התינוק כיו"ד שזוהי צורתה, שהרי יתכן שקוראה כך מפני שרגלה עקומה ואינה ישרה, כתב החזו"א (שם) שעין האדם מסתכלת בעיקר על אורך הרגל ולא על נטייתה, ואם היא נראית לו כיו"ד אין זה מחמת העיקום אלא מחמת שאינה ארוכה כו"ו.

4) אך אם העוקץ קצר במקצת מהרגל הימנית, כתב החזו"א (שם) שמדוקדק מלשון זה [שמקורו בברוך שאמר] שהאות כשרה, ומפני שקטנות הגג והרגל בצירוף לכך שהעוקץ קצר מהרגל גורמים שאין צורתה כשרה לחי"ת אלא ליו"ד. וכן מבואר בשו"ת בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' קנו) שאין הלכה כשו"ת סת"ים (הל' תפילין סי' מז) שהחמיר בזה. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' יא) שנחשבת היא כיו"ד, שהרי גם תינוק יקרא אותה כך [נראה שם שגם צורתה שנוטה להלן לאורך הפרשה מוכיחה שאין זו צורת ח"ת], אלא שטוב לתקנה על ידי הארכת הרגל במקצת, ואין בכך פסול שלא כסדרן, שכן היא נחשבת כיו"ד גם לפני התיקון.

5) משמע שיו"ד בלא עוקץ שמאלי אינה נחשבת כיו"ד לפי דעה זו, כמבואר בביה"ל (ד"ה יגור) שלדעה זו לכאורה מחוקת העוקץ נחשבת כשינוי צורה. אמנם להלן בהמשך דבריו, וכן בביה"ל (ד"ה ג) מבואר שלמעשה אפשר לתקן יו"ד שאין לה קוץ שמאלי ואין בכך חיסרון של שלא כסדרן, משום שצורת האות עליה עוד לפני התיקון.

ביאורים ומוספים

שלפי זה כתב החזו"א שאף לדעת ר"ת אין להקל על ידי מחיקת העוקץ בלבד, ודלא כדברי הביה"ל שכתב שלשיטת ר"ת אפשר להקל בזה.

**ב צורת אות כ"ף פְּשׁוּטָה**

כְּתֻבָּה עֲגוּלָה מֵאַחֲרֶיהָ, שְׁלֵא תִדְמָה לְבִי"ת<sup>(1)</sup>. וְתִהְיֶה עֲגוּלָה מֵאַחֲרֶיהָ מְשֻׁנֵי הַצְּדָדִים<sup>(2)</sup> וְכו', וּפְנִיָה יְהִי לְמַעַלָּה וְלְמַטָּה שְׁוִי<sup>(3)</sup> וְכו', וְאִם עָשָׂה לָהּ נְוִית מֵאַחֲרֶיהָ לְמַעַלָּה אוֹ לְמַטָּה, פְּסוּלָה<sup>(4)</sup>.

(1) וכ"ף שאינה עגולה בתחתיתה אלא יש לה זווית קהה כמין אלכסון, כתב בשו"ת לבושי מרדכי (יו"ד ח"א סי' קפז) שכשרה היא, מפני שאינה מרובעת בקצה, ומה שיש לה זווית לפני הקצה אינו נחשב אלא כעוקץ שיוצא באמצע האות [וראה שו"ת שבת הלוי ח"א סי' רה על סי' זה].

(2) ולענין עשיית החלק הפנימי של האות בצורה מעוגלת, כתב המקדש מעט (ס"ק יא) שהמלאכת שמים כתב בשם האשכול [א"ב החמישין] שיש לעשותו בעיגול, ונראה שאין זה אלא לכתחילה ולא לעיכובא.

(3) ואם נגג רחב הרבה מהמושב או להיפך, כתב המלאכת שמים (כלל ח סי') שהאות פסולה, והביאו הלשכת הסופר (סי' ט ס"ק ה), וראה מה שכתבנו לעיל (אות ב"ת), וכן לעיל סי' לב ס"ק קיב. אות כ"ף שאין לה דופן אמצעי אלא עשויה משני קוים מפרצלים, האחד כלפי מעלה והאחר כלפי מטה [כצורת > ], כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ט סי' יג) שמשתבר ששינוי צורה גמור הוא, והאות פסולה. מאידך, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' ה) כתב שאין לפסול אות זו [אכן סיים שלא כתב כן הלכה למעשה].

(4) ואם יש ספק אם היא נחשבת כעגולה או כמרובעת, כתב המקדש מעט (ס"ק ו) שמועילה שאלת תינוק על זה, וכן כתב המשנ"ב לעיל (סי' לב ס"ק נב).

וכ"ף שקו דק עולה מקצה מושבה, ותינוק קוראה כסמ"ך, כתב המקדש מעט (סי' לב ס"ק נה) שהיא פסולה, וכן מבואר ברעת קרושים שם (ס"ק יא).

**[ביה"ל ד"ה אם התינוק]**

דַּעֲקֵר הַקָּרִי תְּלוּי בְּלִמְטָה<sup>(5)</sup>.

(5) משמע מדבריו שאם הכ"ף עגולה למעלה ומרובעת למטה אין קריאת התינוק מועילה להכשיר, וכן משמע מהביה"ל לעיל (אות ב"ת ד"ה ואין) שלפי הרבינו ירוחם המובא בביה"ל כאן אות זו כשרה לאות ב"ת, וכן כתב הלשכת הסופר (סי' ה ס"ק טו) שפסולה היא לאות כ"ף, ואף הוסיף שבכתב וואליש עושים גם אות ב"ת עגולה מלמעלה, ואם כן אין להכשירה לאות כ"ף. והיינו שלא כדברי המקדש מעט (ס"ק ג) וגדולי הקדש (כלל טו אות כו) שקריאת התינוק מועילה להכשיר אף בזה, כיון שאינה דומה לאות ב"ת שהרי לבי"ת יש עקב, וכדברי המקדש מעט כתב בשו"ת שואל ומשיב (רביעאה ח"ג סי' פה) המובא ברעת תורה (סוף סי' לב אות כ) שאם יש הרבה תפילין ומוזות שכתובים כן, יש להכשיר על ידי קריאת התינוק, וכן הוכיח בשו"ת שבת הלוי (ח"ה סי' קפח), תשובה מבן המחבר) מדברי האי"ב השני המובא בבי"א (אות מ"ם) שכשרה [וראה אי"ב אות פ"א].

**צורת אות כ"ף פְּשׁוּטָה**

וְיֵשׁ קְטָלִין דְּדִי בְּגֵרִית הַגָּזֵל אוֹ הַגָּזֵל וְכו', וְאִם עָשָׂה לָהּ נְוִית לְמַעַלָּה כְּמוֹ ד', פְּסוּלָה<sup>(2)</sup> וְכו', דְּהוֹסֵפֶת דְּיוֹ מְהִינֵי אֶפְלוֹ בְּתַפְלִין וּמְזוּזוֹת<sup>(3)</sup> וְכו', אֵין לְהוֹצִיא אֶתְרַת, פִּי יֵשׁ מְכַשְׂרִין בְּנֶה<sup>(4)</sup>.

(1) משמע שנקט לעיקר כדעת המחמירים, וכן כתב בביה"ל לעיל **המשך בסוף המשנת סופרים**

וּבִאֲמַת רַב הַפּוֹסְקִים פְּסָקוּ כְּרַבְנֵנוּ תָּם דַּעֲקֵן שְׁמָאֵלִי מְעַכְבֵּי כְּמוֹ רְגֵל יְמִינִי<sup>(8)</sup>.

(8) ואף שהסופרים שאינם זהירים לעשות עוקץ שמאלי תחתון סוברים כשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' רסה) שאין צריך עוקץ ממש אלא די בכך שקצה הי"וד לא יהיה עגול אלא זווית, מ"מ כתב המקדש מעט (ס"ק ד) שאין להקל בזה, מפני שמבואר בר"ת שצריך דוקא עוקץ, דהיינו קוץ שבוטל. והוסיף, שאף בתג העליון אין די בכך שיש זווית, שכן מבואר בספר המנהיג שהקוץ העליון הוא כעין כתר ליו"ד. וכן כתב החזו"א (אוי"ח סי' ט ס"ק ג) שדברי החתם סופר תמוהים מאד, כיון שמפורש בכל הראשונים הפוסקים שצריך לעשות כמין קוץ, ומי שמיקל בזה הוא בכלל 'קרקפתא דלא מנח תפילין'. וכן כתבו השו"ע הרב (אות ז) והקטת הסופר (סי' ה ס"ב אות ז) שיו"ד בלא עוקץ שמאלי פסולה. וכן כתב בשו"ת ר"א גוטמכר (אוי"ח סי' ה אות ג), והוסיף שהרעק"א כתב במכתב שחלילה לברך על ספר תורה לפני שמתקנים את כל הקוצו של יו"ד החסרים בו. [וראה שו"ת אגרות משה או"ח ח"ה סי' ב].

ולענין מחאה בסופרים שאינם עושים בחלק התחתון של הי"וד אלא זווית, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"א סי' ז) שיש למחות בהם, מפני שאף החתם סופר לא התכוון להכשיר אלא כשלכל הפחות גוף האות פונה כלפי מטה, ורק שלא עשה עוקץ תחתון, דהיינו קוץ שיוצא מגוף האות, וכן מבואר בשו"ת כנף רננה (ח"ב סי' כג). [וראה שו"ת מנהיג ח"א סי' ג].

ולענין ספר תורה ישן שחסרים בו עוקצים בתחתית הי"וד ואי אפשר לתקנו, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"א סי' קעב) שאם על כל פנים ראש הי"וד נוטה כלפי מטה כנ"ל, אפשר בשעת הדחק לסמוך על החתם סופר ולקרוא בו, אך אם גם זה אינו, אין לקרוא בו אלא בשעת דחק גדול כשאין לציבור זה ספר תורה אחר, שבזה אפשר לסמוך על הסוברים שהחתם סופר היקל אף בזה כל שראשו מרובע ואינו עגול, מאחר שיש לצרף את דעת הראשונים הסוברים שאפשר לקרוא אפילו בספר תורה פסול.

ומה שלא כתב החתם סופר שיש לתקן את האות ולעשות לה קוץ, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' יב אות ז) שיתכן שהוא משום שאם יתקנו את כל היודין יהיה בזה חשש מנומר, או משום שטירחה מרובה היא ויש להקל בדיעבד, אכן כתב בשם שו"ת מהר"ש שבאמת יש לתקנם, ומה שהיקל החתם סופר שלא יוציאו ספר תורה אחר עבור זה הוא רק אם מצאו כן בשעת קריאת התורה בשבת. וכן כתב בספר לדוד אמת (סי' יג אות ז), שאם מצאו זאת בשבת יקראו בספר תורה זה ויברכו עליו, ולאחר השבת יתקנוהו. מאידך, בספר דבר אמת (סי' יג סוף אות יו"ד) כתב שלכאורה צריך להוציא ספר תורה אחר.

**[ביה"ל ד"ה יגור]**

דמכשיר בדיעבד בלא עוקץ שמאלי<sup>(9)</sup>.

(9) והחזו"א (אוי"ח סי' ט ס"ק ב) כתב שאין להוכיח מדברי הנודע ביהודה שנכתבו לענין גט לענינו, כיון שבגט די בכך שיש על האותיות שם אות, ולפיכך אין צריך לכתוב בגט כסדרן, ולכן מבואר בספר התרומה שאין צריך יונים על האותיות, מה שאין כן לענין כתיבת סת"ם [וכן הביא הנודע ביהודה עצמו מהתרומה הדשן שחילק כן]. וכתב, שבכל הראשונים הלכה פסוקה כדעת ר"ת שפוסל יו"ד בלי עוקץ שמאלי, ואף כל הפוסקים האחרונים הביאו את דבריו לפסק הלכה, ולפיכך המיקל בזה הוא 'קרקפתא דלא מנח תפילין' לדעת כל הראשונים. אכן, הסכים החזו"א שם עם מה שכתב הביה"ל, שדברי ר"ת אינם ברורים כל כך לפוסקים [לענין להקל], מפני שיתכן שאף לר"ת עצמו לא היה ברור להקל על פי דבריו שלא כרש"י, שאולי אמר דבריו רק לחומרא. אלא

### משנת

### תמונת אות יוד וקף וקף פשוטה ולמד ודיגיהם

### סופרים

### סג

לעין כל, אזי יכול לגרר אפלו בשם באפן שלא ישאר רק גוף הנקדה, ואחר כך יוסיף עליו מלמעלה ומלמטה [תשרו ח"ס סי' רס"ט]. על-כן יש לזהר מאד במה שכתב הסופר שאמר דניצשה הקוצות קטנים ודקים שלא זקלקל היי"ד, עין שם, פי אם יהיה תג גדול למעלה יהיה נראה כלמ"ד קטן, ואם יאריך העקץ שלמטה יהיה נראה כח"ת. ובעונותינו הרבים, יש מהסופרים שאינם נוהרין בזה כלל, או מוסיפין פנ"ל, או גורעין, שאינם עושין כלל עקץ לצד שמאלי, ובאמת רב הפוסקים פסקו כדבנו הם דעקץ שמאלי מעכב כמו דגל ימיני<sup>(6)</sup>, אף ה"ש חלוק ביניהם בדיעבד לענין תקון, הבשמאלו מועיל תקון אפלו בתפלין ומזוזות ולא ה"י שלא בסדרן, אבל לא בימינו, וכמו שנתבאר בסימן לב. ובקר צוח הפריימגדים בזמנו על זה. על-כן יש לזהר מאד שלא לחסרם וגם שלא להוסיף עליהם, פי העקץ השמאלי לא יהיה רק כמין נקדה או מעט יותר יוצא מגוף היי"ד, כדמוכח בספר התרומה:

#### צורת אות כ"ף כפופה

**אות כ"ף כפופה** יכתבנה (6) עגלה מתנה, שלא תדמה לבי"ת<sup>(1)</sup>. ותהיה עגלה מאחוריה משני הצדדים<sup>(2)</sup>, וחללה שבפנים יהיה (3) לכל הפחות כעבי קלמוס. ופינה יהיה למעלה ולמטה שוין<sup>(3)</sup>. גם צריך לזהר (4) שלא לקצרנה ברחבה, כדי שלא תראה כנו"ן כפופה לתינוק דלא חכים ולא טפש [עיי' בכ"י בא"ב שני אות וא"ן]. ואם (7) עשה לה וזית מאחוריה למעלה או למטה, פסולה<sup>(4)</sup>. (8) ויש מקלין בש"ל לה וזית מלמעלה, בינו שהיא עגלה למטה, ובינו שהוא מלקא דאורייתא צריך להחמיר בדעה הראשונה דפסולה. ולא יועיל לה תקון על-ידי גרידה, דה"י חק תוכחה, אלא (1) יוסיף עליה ד"י לעשותה עגל אם לא כתב עדין יותר, כדי דלא להגי' שלא בסדרן. ואפשר דבזה שי"ש לה וזית מלמעלה ועגלה מלמטה, \*אם התינוק קוראה בהלכתה, צורתה עליה מקרי ויכול לתקנה בתקון הנ"ל אף שכתב יותר, ואין בזה משום שלא בסדרן, וכן"ל בסימן לב סעיף כה:

#### צורת אות כ"ף פשוטה

**אות כ"ף פשוטה** רגלה ארף ונגה קצר, (6) שלא תדמה לרי"ש. ואף על-פי"ן לא יקצר גגה יותר מדי, שלא תראה (3) כנו"ן ארף או כנו"ן פשוטה לתינוק ותפסל. ולכן לא ימשך אותה בסוף השיטה לעשותה ארכה כלל. ואף על-גב דכל אותיות אין למשכן, זהו למצוה, אבל בדיעבד לא פסול, אבל בכ"ף פשוטה \*אם האריך גגה (2) עד שנגאה כרי"ש, פסול; ואם ספק, מראין לתינוק דלא חכים ולא טפש. ומאד צריך הסופר לזהר על-פל' פנים לכתחלה שיהיה הני"ף

#### שער הציון

**כ** (6) בית-יוסף: (3) ברוך שאמר: (2) פשוט: (7) פריימגדים: (8) עין בעבודת-היום: (1) לעיל בסימן לב בט"ו סעיף קטן טו: **ך** (6) בית-יוסף: (3) ממה שהבאתי לעיל באות וא"ו בשם הלךוד אמת עיי"ש: (2) סדר דרף-החיים בהלכות קריאת התורה, ועין בבאור הלכה: (7) בית-יוסף: (8) מנן אברהם בסימן לב סעיף קטן כו: (1) שער-אפרים בשער ה: (1) מנן אברהם ועין שם ביד-אפרים: (8) בית-יוסף בשם הרי"א: (5) פריימגדים: (1) סוף פרק ב דמסקת סופרים והובא לד"נא בסימן לב סעיף יח בבאור הגר"א: **ל** (6) בית-יוסף: (3) בית-יוסף: (2) בית-יוסף בשם הרי"א: (7) בית-יוסף בשם הפנהגי: (8) שם בבית-יוסף: (1) עבודת-היום ופשוט:

(7) כפלים מן הגג, כדי שאם כופסין אותה תוכל להיות כ"ף כפופה, שאין חלוק בין פשוטה לכפופה רק שנה פשוטה ונה כפופה, כי יש מחמירין ופוסלין בזה אפלו דיעבד [הט"ו] ביו"ה דעה סימן רעג עיי"ש שקרא לאותם הסופרים בורים ושהספר-תורה פסול בזה]. וכן כל הפשוטות צריכות להיות לכתחלה כפלים מן הגג, משמע זה. ודיעבד אם נמצא בספר-תורה שהמשיך הגג של ר' עד שנגאה כרי"ש, אם באפשרו (8) להאריך הרגל למטה יאריך, ואם לאו ימחק הכל (1) ויכתבנו מחדש. ויש מקלין (1) ד"י בגרידת הרגל או הגג<sup>(1)</sup>, אבל לגרר קצת מן הגג עד שיצמידינו על תמונת כ"ף לא מהני, דה"י לה חק תוכחה. גם צריך הסופר לזהר שלא יעשה לכ"ף פשוטה וזית למעלה, אלא תהיה עגלה כמו ורי"ש, שאם כופסין אותה תעשה כ"ף כפופה. ואם עשה לה וזית למעלה כמו ד', (8) פסולה<sup>(2)</sup>, ודינה שצריך לגרר פלה ולכתבה מחדש, או (ט) שיוסיף עליה ד"י לעשותה עגלה. וצעה זו דהוספת ד"י מהני אפלו בתפלין ומזוזות<sup>(3)</sup>, דלא מקרי שלא בסדרן, דקדם התקון נמי צורת כ"ף פשוטה עליה, וכמבאר לעיל בסימן לב סעיף כה. אף אם נמצא בן בספר-תורה בעת שקרא אין להוציא אחרת, פי יש מקשירין בזה<sup>(4)</sup> [ועין בפריימגדים בסימן קמג ובדף-הסיים בהלכות קריאת התורה, דהיבא דאיבא מחלוקת בין הפוסקים אין להוציא אחרת]. כל אותיות הנפולין באל"ף-בי"ת, (1) כותב את הראשונים בתחלת התבה ובאמצעה והאחרונים בסוף, ואם שנה פסול:

#### צורת אות למ"ד

**אות למ"ד** צריך להיות צנארה (6) ארף כנ"ו<sup>(1)</sup>, וראשה של הצנאר יהיה עגל לצד ימין למעלה, ולצד שמאל וזית לראשה כמו שהוא ראש הנא"ו, פי תמונת הלמ"ד היא כמו כ"ף כפופה ועליה וא"ו. ומהאי טעמא תהיה זרקה עגלה מאחוריה לצד ימין וכפופה היטב לפנייה (3) כצורת כ"ף כפופה. אף אם צריך להמשיך הקו המתחיל של הכ"ף שיהיה שנה עם הקו העליון, יש דעות בזה בין הפוסקים, ה"ש אומרים דצריך [רדב"ז סימן פכ"2] ותרות-חיים פ' חלקן, ויש אומרים דאדרבה, דלא ימשיכו רק מעט [ספר קהלת-יעקב בסופו בהשור"ת, עיי' שם שכתב שגם שמע כן בשם הגר"א]. \*והנהגו הסופרים בדעה זו, ועין בבאור הלכה. ולצד שמאל, מקום חבר כ"ף עם נא"ו יהיה בנזית ולא בעגול. ויהא (ג) חבר הנא"ו אל הכ"ף בדות<sup>(3)</sup>, כי תמונתו בתמונת נא"ו שצביו מתמעט והולך בסופו וכן"ל כנ"ו<sup>(1)</sup>. וכתב הראש והצנאר כפוף (7) מעט על פניה<sup>(4)</sup>, ועל ראש הצנאר צריך להיות ב' תגי<sup>(5)</sup>, (8) ממיין גדול ומשמאל קטן. (1) וכל זה לכתחלה, לכו אם עשה צנאר הלמ"ד כעין יי"ד, יש פוסקים שפוסלין בזה אפלו דיעבד [ועין בהשור"ת אור-ישראל ותמצא שם דבוב בזה<sup>(6)</sup> ועין

#### באור הלכה

עדין עקצה אינו את וכתבנה פה דמשלימה על-ידי תוכחה, זה אינו רק לרבונו הם דהקו מעכב, אבל לרי"ש דרשר בלא עקץ שמאל, ונעשה האות על-ידי גרידה לכו, ולקמא מלכה כרי"ש, דהלא דינא דרבונו הם לא כרינא כל"ף כפוף להפוסקים [עיי' בנ"ב מ"ח כסי' יומ דמכשר דריעבד בלא עוקץ שמאל<sup>(9)</sup>], ורק להחמיר צריך לחש לכתביו ולא להקל, ואין לומר דמקרי דלא נזית כמיה' קטנה משך רק דמסקת להו כמיה' קטנה ותינוק קוראה ליי"ד, אם-כן יועיל לו נח כלי גרידה, דמסקת כשור בכל אות שיש ספק, ואמאי כותב דלא מהני קריאת התינוק ונצריך לעין בגוף התשובה]. על-כן הנכון בדעת ה"ש אומרים המוכח בפנים: \* **אם התינוק וכו' אפשר וכו'**. מה שכתבתי בלשון אפשר, אף דכ"ף פשוטה כבית-יוסף באות נז"ו שכתב הכל הכפופות להיות עגלות למטה וכו', משמע דכלל בזה נמי כ"ף כפופה, ואם-כן משמע דעקר ההכר הוא על-ידי עגולה שלמטה, וכן משמע מלשון הרד"משה המוכח באות ז' כפופה, ובפרט שכתב הבית-יוסף באות פ' דכתבתיך אשרית נהג לכתחלה לעשות לכ"ף וזית מלמעלה, אם-כן איך נאמר דצריך אפלו תינוק קוראה לאות לא יועיל בזה תקון משום אף על עקר צורתה. ועוד נראה לי ראה לה דעקר ההכר מילוי בלמטה<sup>(8)</sup> מובטח יתבטא שפרש על הא דאיתא בשבת שלא יכתב בית"ן כפ"ו, הינו שייזמה הסופר בעקץ שאחוריה הבי"ת למטה לצד ימין שלא יראה כ"ף, אם-כן מפילא נמי פשוט דצריך לפרש כפ"ו בית"ן נמי פי האי גו"י אצד מטה. וכל דברי רבנו יתבטא איתא ברא"ש בהלכות קטנות עין שם, אלא שהוא באר לנו דקאי אצד מטה, ועל-פל' פנים על-ידי תינוק ובהוספת ד"י יש להקל: \* **אם האריך גגה וכו'**. הוא לשון הדרף-החיים בהלכות קריאת התורה, ולא הוזכר קל שער דכפלים משום דסבירא לה דגם בכ"ף הוא רק למצוה ונלזה צו עין בדרכי-מישה ועין במדרכי, דאלא אותיות אמרן שהוא רק לכתחלה, וכן מוכח בבלבוש בסימן לו, ועין בהרד"ש ר' עקיבא איגר בסימן לב סעיף כה, ודלא כהט"ו ביו"ה דעה בסימן רעג והשער-אפרים שהתקו בדרכיו להחמיר בלא היה כפלים ברגל מן הגג אפלו דיעבד. ודבריהם הרגול מרובים בסימן לב סעיף קטן סו בבגן-אברהם, שהחמיר גם-כן בזה אפלו דיעבד מוכח בן בבית-יוסף בסימן לו, נגלאים מפני, דהמעץ בן באות ר' בא"ב שני יתבטא להדיא דלא הוזכר סול רק באם האריך גגה יותר מרגלה, אבל בזה לא הוזכר להיות כפלים, והכונה להיות כפלים, אמר"ך מצאיתו הנכר בכתבי-המים להתאון בעה"מ סדר המש"ב שאבא"ן העני, שכתב גם-כן בהדיא דלא החמירו רק באם האריך גגה יותר מרגלה אבל לא במצוה על מתעצה<sup>(8)</sup>, עין שם, אם-כן משמע דכל-שפן דכפלים לא הוזכר רק למצוה: \* **והנהגו הסופרים בדעה זו**. ועין גם-כן בפריימגדים שכתב, דמה שאמרנו בירכו של ה"א הוסימו אם יש בו כמלא אות קטנה והוא היי"ד פשר, נראה לי דהוא הדין לשאר אותיות כגון דל"ת למ"ד וכו' אם נשאר מנין המיין כיו"ד וי' כן; ונראה לי שבלמ"ד נקטנו לענין קו המתחיל בזה, שאפילו אם לא המשיכו מלמטה

# המשך ביאורים ומוספים למשנת סופרים

## סופרים

## תמונת אות אָלף וּבית וּגִמְל וְדָלֶת וְהָא וְדִינְיָהִם

## משנת

### המשך מעמוד 122

8) ובביאור הדבר כתב לעיל (שם ס"ק עב), שכיון שבלאו הכי צורתו עליו, אין הארכת הגג נחשבת כתיקון, וראה מה שכתבנו שם תוספת ביאור בזה. ולענין אות דל"ת שנפלה לתוכה נקודה קטנה של דיו בקרן השמאלית התחתונה, ראה מה שכתבנו שם ס"ק מ.

וכתב המקדש מעט (ס"ק ז) שטוב להזהר לעשות כן, אך בדיעבד אין עוקצים אלו מעכביים.

7) ושיעור זה, כתב לעיל (סי' לב ס"ק מד) שהוא כאורך אות יו"ד שלימה, הראש עם הירך הימני, וראה מה שכתבנו שם.

## סופרים

## תמונת אות הא וְזִין וְחֵית וְדִינְיָהִם

## משנת

### המשך מעמוד סב

הרגל הימנית, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' ה' אות א, ח"ה סי' ט אות ג, ח"ט סי' יב) שיש לכסות את הצד הימני ולהראות לתינוק את הצד השמאלי, ואם יאמר שהיא זי"ן אף על פי שהיא קצרה, האות כשרה, אך אם לא יאמר כן, מוכח שהשתנתה צורת האות.

ואם שתי רגלי החיית ארוכות יותר מהאותיות האחרות, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה שם אות ב) שהאות כשרה, וכן אם שתיהן קצרות, האות כשרה, אך אם הן קצרות מאד, הסתפק (שם אות ג) שמא אין לאות זו צורת ח"ית ופסולה.

7) ואם יכול לעבות את הקו הימני של החטוטרט בעידה הימני כדי שיראה הצד הימני כזי"ן ולא כדל"ת, כתב המקדש מעט (ס"ק ז) שיעשה כן.

8) ולענין חטוטרט שמלאה דיו בתוכה, כתב בשו"ת צמח צדק (יו"ד סי' רה ס"ק ו) שהאות כשרה, שכן מבואר בהגהות מיימוניות (פ"א מהל' תפילין אות ח) שמדברי הערוך שכתב שזוקף את גג החיית כמקל משמע שסבר כר"ת, ובפשטות בהגבהה זו כמקל אין חלל ריק באמצע, וכחטוטרט של גמל שאינה חלולה.

9) ואם הזי"ן השמאלית קצרה ויש הפרש גדול בין אורכה לבין אורך

## סופרים

## תמונת אות טית וְיִוֵּד וְדִינְיָהִם

## משנת

### המשך מעמוד 124

כראש היי"ו, ומחמת כן אינה דומה ללמ"ד, כתב בשו"ת האלף לך שלמה (יו"ד סי' רסז) שפסולה היא, שאף שאינה כלמ"ד ממש וצורה זו אינה כשרה באות למ"ד, מ"מ פסולה היא ליו"ד, כיון שהיא נוטה ללמ"ד וממילא אין צורת יו"ד עליה. מאידך, בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' ה' אות ב) כתב שמועילה שאלת תינוק להכשיר כשהקין דק ואינו מתעקם כזי"ו, מפני שאינה כלמ"ד, וכן מבואר בשו"ת בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' קנז), שו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' ריא), שו"ת מהרש"ג (ח"א סי' ב ו-ד) ושו"ת ערוגת הבשם (ארו"ח סי' ט) שמועילה שאלת תינוק על כל יו"ד הנראית כלמ"ד. אכן כתבו בשו"ת בית שלמה ושו"ת מהרש"ם (שם ושם), וכעין זה בגדולי הקדש (כלל טו אות כד), שמלמדים את התינוק שצורת יו"ד היא עם עוקץ למטה ולמעלה, שאם לא כן אף יו"ד אמיתי לא יקרא כיו"ד.

והוסיף בשו"ת שבט הלוי (שם), שמסתבר שכשמועילים לתינוק אות זו יש לכסות את שאר האותיות, כדי שלא יקראנה כיו"ד רק מחמת שמשווה אותה לשאר האותיות.

ומבואר מדבריו שלא כדברי המקדש מעט (ס"ק י) שכתב שבתפילין ומוזוות שאי אפשר למחוק או לעבות את ראש האות, יקצר רק את העוקץ השמאלי.

6) ומועיל הדבר מפני שעל ידי כך נפסלת האות, וכתב החזו"א (ארו"ח סי' ט ס"ק ג) שמתעם זה אף לענין גט או כתיבה בשבת, אות יו"ד בלא רגל אינה נחשבת כאות.

ואם התחיל הסופר את כתיבת היו"ד על ידי עשיית העוקץ והתג ורק לאחר מכן כתב את האות, ונראית היא כחי"ת, כתב הקסט הסופר (סי' ח ט"ז) שאין די במחיקת העוקץ והרגל בלבד, אלא צריך למחוק את כל האות, מפני שכל האות נעשתה בפסול, שהרי כבר מתחילת עשייתה היתה נראית כחי"ת.

7) ואם היו"ד אינה נראית כל כך כאות למ"ד, מפני שרגלה אינה עקומה אלא ישרה, או מפני שראשה קצר או דק, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ח אות י) שמועילה שאלת תינוק להכשיר את האות.

ואם העוקץ הארוך שמעל היו"ד ישר ואינו מתעקם בסופו לצד שמאל

## סופרים

## תמונת אות יו"ד וְכָף וְכָף פְּשֻׁטָה וְלָמֵד וְדִינְיָהִם

## משנת

### המשך מעמוד סג

שלכאורה לא מועיל תיקון זה, שהרי השו"ע הרב (אות ה) כתב שאין שום תיקון מועיל אף בדיעבד, ואף בששו"ת צמח צדק (ארו"ח סי' יח אות ז) מבואר להקל בזה, מ"מ נקרא דבר שהורה בו חכם לאיסור, שאינו לכתחילה, ובשו"ת צמח צדק עצמו כתב (שם אות ח) שאין תיקון זה מועיל לכתחילה, מפני שהבית מאיר (אהע"ז סי' קכה סוף ס"ח) הקשה על אופן תיקון זה, ועוד, שכשיעשה אותה עגולה לא תיראה כל כך מהודרת כשאר האותיות.

4) היינו מהר"ם גלאנטי המובא במג"א (סי' לב ס"ק כו), והמקדש מעט (ס"ק א) הביא כן בשם אחרונים נוספים.

(סי' לב סיי"ח ד"ה וריש) שדברי היד אפרים בביאור הקולא דחוקים, ושהרעק"א כתב בפירושו שצריך למחוק את כל האות, אכן לענין מחיקת אות כ"ף פשוטה שבתוכה אלקיך כתב שם, שיש להקל לגרום רק את הגג אם אין מקום למשוך את הרגל.

2) וטעם הפסול, כתב בביה"ל להלן (אות נו"ן ד"ה הניח) שהוא משום שפוסקים אלו אינם מחלקים בין כ"ף פשוטה לכפופה, ובפשטות הרי מפורש בגמרא שצורתה עגולה, ואם כן על ידי הריבוע אבדה צורתה.

3) ולענין לכתחילה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' קפד אות ב)